

การพัฒนาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

A Development of the Sufficiency Economy Community Model

ณัฐชัย จันทชุม¹ ทิรดา นามไธ² และ วรณชนก จันทชุม³

Nattachai Juntachum¹, Theerada Namhai² and Wanchanok Juntachum³

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม¹, ผู้บริหารสมาคมไต้หวัน², คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น³

Faculty of Education, Rajabhat Maha Sarakham University¹, Executive House Association²,

Faculty of Nursing, Khon Kaen University³

Corresponding author, E-mail : nattachaikob@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) รูปแบบของชุมชนต้นแบบในการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง 2) แนวทางในการพัฒนาสู่การเป็นชุมชนต้นแบบ และ 3) ปัจจัยสนับสนุนที่นำไปสู่ความสำเร็จ กรณีศึกษากองหมู่บ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ตัวแทนจาก ผู้นำชุมชน กลุ่ม องค์กรชุมชน เครือข่ายจากภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสังเกต สัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบชุมชนต้นแบบของบ้านปลาบู่ ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวคิดในการดำเนินชีวิต บนความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ “ปัจจัยสี่” และได้พัฒนาโดยมีความพอเพียงที่ครอบคลุมทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ ความพอเพียงระดับครัวเรือน (การบริโภคเท่าที่จำเป็นตามความต้องการ การลดรายจ่าย การทำบัญชีครัวเรือน นั่นคือ สามารถพึ่งตนเองได้) ความพอเพียงระดับชุมชน (การรวมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสพการณ์ร่วมกัน ในการพัฒนาอาชีพ/ลงทุน ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน) และ ความพอเพียงในระดับที่สร้างเครือข่ายร่วมกับองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2. แนวทางการพัฒนาสู่ชุมชนต้นแบบ ประกอบด้วย การเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำและชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมสนับสนุนปัจจัยในการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการสร้างโอกาสในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

3. ปัจจัยสนับสนุนที่นำไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ การมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน การเป็นองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการเป็นหุ้นส่วนในการทำงานร่วมกับองค์กร/เครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

คำสำคัญ : ชุมชนต้นแบบ ; เศรษฐกิจพอเพียง

ABSTRACT

The purposes of this research were to 1) study a community model using the Sufficiency Economy Philosophy (SEP) on a way of life, 2) find the ways to develop a community model and 3) study supporting keys to success through a case study at Ban Plaboo, Nong Saeng Sub-District, Wapi Pathum District, Maha Sarakham Province. The target group comprised representatives from community leaders, local parties, local institutions, involve networks of governmental and non-governmental organizations. Qualitative data were obtained by observation, in-depth interview, and focus group discussion. Data were analyzed by using content analysis. The results were as follows:

Ban Plaboo was a community model by using the Sufficiency Economy Philosophy (SEP) on four basic human needs and developed sufficiency through 3 levels including sufficiency at family (consuming only as necessary and needed, reducing unnecessary expenditures and making a household account that is self-reliant), sufficiency at community level (joint investments, information and experience exchange within groups and community, doing activities together), and sufficiency at network level (creating the network to connect with other government and non-governmental organizations for further sustainable development).

The ways to develop a community model were as follows: (1) capacity enhancement of community leaders and local institutions, (2) supporting activities by the Sufficiency Economy Philosophy (SEP) as the main principle in a way of life, and (3) encouraging local residents to participate in community activities. Supporting keys to success were as follows: (1) change agent leaders in community (2) community organization for sustainable development, and (3) partnership with involve networks of governmental and non-governmental organizations.

Keywords : Community Model ; Sufficiency Economy

บทนำ

ท่ามกลางการปฏิรูปประเทศและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น ประเทศไทยได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 จนถึงปัจจุบัน ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2565) [1] ที่จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในการวางรากฐานของประเทศในระยะยาว ให้มุ่งต่อยอดผลสัมฤทธิ์ของแผน ที่สอดคล้องเชื่อมโยง และรองรับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องกัน เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน และช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน [2]

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย ในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่สำคัญจะต้องมี “สติ ปัญญา และความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง [3], [4]

อย่างไรก็ตาม แนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียว อาจจะทำให้เกิดปัญหาได้ แนวคิดนี้จึงเน้นการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอ

สมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น ดังนั้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาชีวิตและพัฒนาชุมชน ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ยึดหลักการพึ่งตนเอง และหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวทางระบบประชาธิปไตย

ชุมชนต้นแบบเป็นหมู่บ้านหรือชุมชนที่บูรณาการ นำองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญ นวัตกรรม เทคโนโลยีไปพัฒนาต่อยอดและประยุกต์ใช้ให้เกิดอาชีพ เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นตามวิถีในแต่ละชุมชนและท้องถิ่นนั้นๆ และดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จนสามารถเป็นต้นแบบ (Best Practice) สำหรับชุมชนอื่น ๆ ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชนได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขยายผลการดำเนินงานสู่ความยั่งยืน โดยพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบมีศักยภาพ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านจิตใจและสังคม (สามัคคี มีข้อตกลงหมู่บ้าน มีกองทุน มีคุณธรรมจริยธรรมยึดหลักประชาธิปไตย ชุมชนปลอดภัย สุขเชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง) 2) ด้านเศรษฐกิจ (จัดทำบัญชีครัวเรือน ลดรายจ่าย สร้างรายได้ รวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ มีการออม มีกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน) 3) ด้านการเรียนรู้ (มีข้อมูลชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลและแผนชุมชน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างคุณค่า มีศูนย์เรียนรู้ ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สร้างเครือข่ายการพัฒนา ปฏิบัติตามหลักการพึ่งตนเอง) และ 4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม มีการใช้พลังงานทดแทน มีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับพออยู่พอกิน เป็นต้นแบบในการใช้ชีวิตพึ่งตนเอง เน้นการปฏิบัติทำกิน ทำใช้ในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และมีการออม ระดับอยู่ดีกินดี เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการพัฒนาในรูปกลุ่ม การพัฒนารายได้ด้วยระบบกลุ่ม เพื่อเพิ่มรายได้และขยายโอกาสคนในชุมชน และระดับมีศรีสุข เป็นต้นแบบการบริหารการพัฒนาในรูปแบบองค์กรเครือข่าย เพื่อใช้ศักยภาพในการดำเนินการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เพื่อขยายโอกาสในการประกอบอาชีพ และส่งเสริมการจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน [5]

ชุมชนบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดมหาสารคาม เป็นหมู่บ้านต้นแบบจัดการตนเองสู่ความสุข ได้รับเลือกภายใต้โครงการส่งเสริมสนับสนุนประชาชนต้นแบบในการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นการต่อยอดการทำงานพัฒนาของชุมชนร่วมกับองค์กรเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาค วิชาการที่เกี่ยวข้อง มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาชุมชนสู่ชุมชนจัดการตนเอง โดยเริ่มจากเมื่อ 30 ปีก่อน ที่คนในชุมชนบ้านปลาบู่ และคนที่อาศัยตามลำน้ำเสียวได้รวมตัวกันลุกขึ้นมาต่อสู้ เรียกร้อง เพื่อให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาดินเค็มจากการถมทำนาเกลือ จนทำให้ลำน้ำเสียว ซึ่งเป็นแหล่งอาหารสำคัญของคนในชุมชน มีความเสื่อมโทรม น้ำเค็มจนสัตว์ในน้ำตาย และพืชไม่เจริญเติบโต การเรียกร้องประสบผลสำเร็จทำให้รัฐบาลในสมัยนั้นต้องแก้ปัญหาลำน้ำเสียวให้กับชาวบ้าน โดยใช้งบประมาณมาชดเชยเพื่อแก้ปัญหาดินและน้ำเค็มนำไปสู่การเรียนรู้ของชุมชนที่จะจัดการชุมชนด้วยตนเอง โดยมีลูกหลานและคนในหมู่บ้านเป็นกำลังอันสำคัญ

ปัจจุบันบ้านปลาบู่เป็นชุมชนระดับกลาง มีจำนวน 70 หลังคาเรือน แบ่งเป็น 4 คุ่ม ได้แก่ คุ่มเหนือพัฒนา คุ่มดอกไม้ คุ่มโพธิ์งาม และคุ่มตะวันลับฟ้า โดยแต่ละคุ่มจะมีประธาน และคณะกรรมการคุ่ม ในการบริหารจัดการคุ่มของตนเอง การดำเนินงานที่สำคัญในชุมชน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลำดับ ในปี พ.ศ. 2549 เริ่มมีแกนนำเกิดขึ้นในชุมชน โดยเข้ามาทำธุรกิจเพื่อสังคม เพราะเป็นคนในหมู่บ้านปลาบู่อยู่แล้ว เริ่มต้นด้วยการทำผ้ามัดย้อม สอนหนังสือภาษาอังกฤษแก่เด็ก ๆ ในหมู่บ้าน และในปัจจุบันได้จัดตั้งเป็นสมาคมไต้หวันพัฒนาทางชุมชนในพื้นที่ ปี พ.ศ. 2552 มีการตั้งกลุ่มทำวิจัยท้องถิ่นร่วมกับชาวบ้าน มีการกำหนดกฎระเบียบในการใช้ทรัพยากร วางรากฐานในการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับชาวบ้านในชุมชน มีการตั้งกระทรวงในหมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรในหมู่บ้าน เช่น ด้านการดูแลป่า และการดูแลน้ำ ปี พ.ศ. 2553 ตั้งกองทุนสามัคคี เพื่อสนับสนุนกลุ่มอาชีพของหมู่บ้านในเครือข่าย ปี พ.ศ. 2554 มีการขยายผลสู่ชุมชนใกล้เคียงจากผลงานวิจัยที่ได้ เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีเครือข่ายกว่า 22 หมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2555 จัดทำหลักสูตรในการเรียนรู้ของชาว บ้าน เช่น หลักสูตรผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ หลักสูตรอาหารพื้นบ้าน หลักสูตรมโหรี หลักสูตรการ

ละเล่นพื้นบ้าน หลักสูตรภาษาอังกฤษ ปี พ.ศ. 2556 ยกย่องจากการทำธุรกิจเพื่อสังคม เป็นองค์กรผู้ประกอบการเพื่อสังคม โดยเริ่มจากการทำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ให้ชาวบ้านที่ไปทำงานต่างจังหวัดกลับมาทำงานในหมู่บ้าน เพื่อสามารถสร้างรายได้ให้ครอบครัว ปี พ.ศ. 2557 พัฒนาให้คนในชุมชนทำเกษตรอินทรีย์เกือบทุกพื้นที่ในหมู่บ้าน โดยใช้กระบวนการสรุปบทเรียนจากการทำเกษตรเคมี และในปี พ.ศ. 2558 ทำการจัดการเรียนรู้หลักสูตรต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกับโรงเรียน มีเครือข่ายกว่า 20 โรงเรียน การดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมามีของบ้านปลาเป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน สู่การเป็นชุมชนจัดการตนเองที่มีความสุขในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะนักวิชาการและนักวิจัยภายใต้สังกัดสถาบันการศึกษา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐที่ให้การสนับสนุนงานด้านวิชาการ และได้ร่วมกันพัฒนางานกับชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง จึงต้องการสรุปบทเรียนหรือองค์ความรู้ที่ได้จากหมู่บ้านปลาที่มีความพร้อม มีผลการปฏิบัติที่สำเร็จชัดเจนอยู่แล้ว มาเพิ่มเติมความสามารถในการเป็นต้นแบบ และเป็นการขยายผลแนวทาง/วิธีปฏิบัติ ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน เพื่อให้เป็นสถานที่เรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ สำหรับหมู่บ้านอื่นๆ ที่ยังไม่ได้เริ่มต้นในการพัฒนาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบของชุมชนต้นแบบในการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาสู่การเป็นชุมชน ต้นแบบในการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนที่นำไปสู่ความสำเร็จทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาหมู่บ้านปลา ตำบลหนองแสง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดมหาสารคาม โดยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยด้านพื้นที่ ด้านเนื้อหา และด้านระยะ

เวลาในการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านปลา ตำบลหนองแสง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดมหาสารคาม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ตัวแทนจาก ผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน สมาชิกในชุมชน เครือข่ายทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน ที่ทำงานในระดับชุมชน และสำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการสรุปบทเรียน/องค์ความรู้จากกระบวนการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นชุมชนต้นแบบที่ผ่านมาในการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1) ข้อมูลบริบทและวิถีดำเนินชีวิตของชุมชน 2) กิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการในชุมชน 3) การเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน 4) ปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน 5) ข้อเสนอแนะที่ต้องการให้พัฒนา และ 6) การนำไปปรับใช้กับชุมชนอื่น

ขอบเขตด้านระยะเวลา การศึกษานี้ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะเตรียมการ เป็นการติดต่อประสานงาน ทบทวนแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อบรมทีมผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย และ 2) ระยะดำเนินการ เป็นการคัดเลือกและศึกษาบริบทชุมชนต้นแบบ จากนั้น จัดเวทีสรุปถอดบทเรียนที่ได้จากกระบวนการพัฒนาสู่ชุมชนต้นแบบ ในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ระยะเวลาดำเนินการ ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2558 - กันยายน พ.ศ. 2559

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ทำการถอดบทเรียนและสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการทำงานร่วมกันแบบเป็นหุ้นส่วน ระหว่างชุมชนกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับรูปแบบของชุมชนต้นแบบ แนวทางการพัฒนาสู่ชุมชนต้นแบบ และปัจจัยสนับสนุนสู่ความสำเร็จของชุมชน ที่มีผลการปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม (Best Practice) ในจังหวัดมหาสารคาม โดยเป็นงานวิจัยภายใต้การดำเนินงานโครงการประชาชนต้นแบบการใช้ชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสำนักงานจังหวัดมหาสารคาม และสำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ได้ให้การสนับสนุนชุมชนบ้านปลา ตำบลหนองแสง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัด

มหาสารคาม โดยมีสมาคมไพบ้าน ซึ่งเป็นองค์กรภาคเอกชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ ทำหน้าที่ในการประสานงาน

กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

1) กลุ่ม/องค์กรชุมชน ในพื้นที่หมู่บ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีโครงสร้างการบริหารจัดการในรูปแบบคุ้ม ประกอบด้วย 4 คุ้ม คือ คุ้มเหนือพัฒนา คุ้มดอกไม้ คุ้มโพธิ์งาม และคุ้มตะวันตกฟ้า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Persons) ประกอบด้วย ตัวแทนจากผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานคุ้ม คณะกรรมการคุ้ม) สมาชิกในคุ้ม/ชุมชน ตลอดจนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี/แม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ และกลุ่มเกษตรกร คุ้มละ 20 คน รวม 80 คน

2) เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ นักวิชาการ พัฒนาชุมชน 5 คน เจ้าหน้าที่จากสำนักงานจังหวัดมหาสารคาม 3 คน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) 2 คน ตัวแทนครู 4 คน รวม 14 คน

3) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากสมาคมไพบ้าน ซึ่งเป็นองค์กรภาคเอกชนในพื้นที่ จำนวน 5 คน

4) ทีมผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่จากสำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จำนวน 8 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแนวคำถามในการจัดกระบวนการ/ เวทีเพื่อระดมสมอง/ประชุมเชิงปฏิบัติการ/การสัมภาษณ์ การสังเกต ที่ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา ได้แก่ 1) ข้อมูลบริบทและวิถีดำเนินชีวิตของชุมชน 2) กิจกรรม/โครงการต่างๆ ที่ได้ดำเนินการในชุมชน 3) การเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน 4) ปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน 5) ข้อเสนอแนะที่ต้องการให้พัฒนา และ 6) การนำไปปรับใช้กับชุมชนอื่น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

มีวิธีดำเนินการดังนี้

ระยะเตรียมการ

1. ติดต่อประสานงานกับองค์กรชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความร่วมมือในการทำวิจัย โดยชี้แจงให้ทราบถึงรายละเอียด วัตถุประสงค์ และแผนการดำเนินงาน

ของโครงการวิจัย

2. ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. อบรมทีมผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเกี่ยวกับวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะดำเนินการ

1. คัดเลือกและศึกษาชุมชนต้นแบบในการพัฒนาตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยคัดเลือกหมู่บ้านปลาบู่ ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานแบบมีส่วนร่วม และพัฒนาตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานจนมีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ ชัดเจน อย่างเป็นรูปธรรม

2. จัดเก็บข้อมูลทุติยภูมิ และสำรวจภาคสนามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน และบริบททั่วไปของชุมชน

3. จัดเวทีสร้างความเข้าใจกับผู้นำ/แกนนำชุมชน ค้นหาทีมคณะทำงานในชุมชน และวางแผนร่วมกันกับชุมชน

4. จัดเวทีสรุป/ถอดบทเรียนที่ได้จากการกระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 4 กระบวนการ ได้แก่

4.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการของกลุ่มเป้าหมาย ในการประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม

4.2 การประชุมกลุ่มย่อยกับเจ้าหน้าที่สมาคมไพบ้าน และเจ้าหน้าที่ของสำนักบริการวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

4.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.4 การเข้าร่วมกิจกรรม และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการสนับสนุนด้านวิชาการกับชุมชน เช่น การจัดอบรมโครงการเสริมสร้างศักยภาพให้แก่ผู้นำและชุมชน กิจกรรมการให้ความรู้เพื่อไปพัฒนาอาชีพ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ต่างๆ เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การเข้าร่วมกิจกรรม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ แนวทางการพัฒนา และปัจจัยสนับสนุนสู่ความสำเร็จของชุมชนต้นแบบในการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีดังนี้

รูปแบบของชุมชนต้นแบบในการใช้ชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ชุมชนบ้านปลาบู่ มีการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ 1) อาหาร มีการทำนาเพื่อผลิตข้าวกินเองในครัวเรือน และปัจจุบันได้มีการปลูกข้าวอินทรีย์ไว้จำหน่าย ซึ่งชาวบ้านในชุมชนได้จัดทำวิจัยของตนเองและค้นพบว่าสารอาหารที่สำคัญในหมู่บ้าน คือ การมีป่า ต้องรักษาป่าไว้เพื่อเป็นแหล่งอาหารของคนในหมู่บ้าน ต้องรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ และป่าในชุมชน จึงมีการจัดตั้งกระทรวงในหมู่บ้านเพื่อจัดการทรัพยากรในหมู่บ้าน เช่น ด้านการดูแลป่าและน้ำ การทำเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น 2) เครื่องนุ่งห่ม มีการทำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติจากเปลือกไม้ ทอผ้าถุง ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า เพื่อไว้ใช้เองและจัดจำหน่าย 3) ยารักษาโรค มีการปลูกพืชผักสมุนไพร นำสมุนไพรมาแปรรูปเป็นลูกประคบ ทำสบู่ และนํายาล้างจาน มีการบริการด้านสุขภาพวิถีไท (อบ ประคบ นวด) มีการออกกำลังกาย และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ในการป้องกันและดูแลรักษาสุขภาพเบื้องต้น 4) ที่อยู่อาศัย มีการรวมกลุ่มจัดทำของใช้ในครัวเรือน เช่น ครีมอาบน้ำ สบู่ นํายาล้างจาน การทอเสื่อ การหมักปุ๋ย นํ้าหมักชีวภาพ และการคัดแยกขยะเพื่อนำมาใช้ใหม่ เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่ารูปแบบการพึ่งตนเองตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านปลาบู่ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้น และปัจจุบันอยู่ในระดับที่ 3 ซึ่งผ่านการดำเนินการในระดับที่ 1 เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน ที่เน้นความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” คือ การที่สมาชิกในครอบครัว พอมี พอกิน สามารถสนองความต้องการพื้นฐานหรือปัจจัยสี่ของครอบครัว พึ่งตนเองได้ ระดับที่ 2 เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า คือ ยกระดับความพอเพียงด้วยการรวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมมือ ร่วมรักษาผลประโยชน์ที่นำไปสู่ความเข้มแข็งภายในกลุ่มชุมชน ซึ่งบ้านปลาบู่มีการจัดการร่วมกันในระดับชุมชน ในรูปของการรวมกลุ่ม องค์กรชุมชน เพื่อวางแผนและแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น ได้คน-แกนนำระดับคุ้ม เกิดโครงสร้าง

คณะกรรมการคุ้ม มีประธาน คณะ กรรมการ และสมาชิกอย่างชัดเจน โดยแต่ละคุ้มมีการพัฒนาอาชีพเสริมเกิดขึ้น ภายใต้พื้นฐานความรู้ ทักษะและภูมิปัญญาดั้งเดิมของคุ้มนั้น เช่น คุ้มตะวันลับฟ้า (นานาผลิตภัณท์ สร้างสรรค์ภูมิปัญญา) มีการผลิตสบู่ ยา สระผม ครีมอาบน้ำ เป็นต้น คุ้มโพธิ์งาม (ผ้าซิ่นงามเหลือ ทอเสื่อผ้าขาวม้า) มีกิจกรรมการทอเสื่อ ทอผ้าขาวม้า ผ้าย้อมคราม ทอผ้าถุง เป็นต้น คุ้มเหนือพัฒนา (มัดหมี่ผ้าคราม งดงามเพอร์เฟกเตอร์) มีการทอผ้าฝ้ายย้อมครามที่แตกต่างจากคุ้มโพธิ์งาม เพราะเน้นการผลิตผ้าเป็นผืน และคุ้มดอกไม้ (สุขภาพดีด้วยวิถีไท) มีกิจกรรมด้านสมุนไพร ลูกประคบ การบริการด้านสุขภาพวิถีไทบ้าน (อบ ประคบ นวด) เป็นต้น และเข้าสู่ในระดับที่ 3 เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ที่มีการพัฒนาในรูปแบบองค์กรเครือข่าย เช่น การตั้งกองทุนสามัคคี เพื่อสนับสนุนกลุ่มอาชีพของหมู่บ้านแบบเครือข่าย จากนั้นมีการขยายผลสู่ชุมชนใกล้เคียง มีเครือข่ายกว่า 22 หมู่บ้าน และมีการจัดการเรียนรู้หลักสูตรต่างๆของชุมชนร่วมกับโรงเรียน ซึ่งมีเครือข่ายกว่า 20 โรงเรียน รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์กรภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานระดับจังหวัดมหาสารคาม ที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร และพัฒนาความรู้ ทักษะต่าง ๆ สมาคมไทบ้าน ซึ่งเป็นองค์กรภาคเอกชนที่จัดตั้งและทำงานพัฒนาชุมชนอยู่ในพื้นที่ ทำการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ร่วมกันออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์กับชาวบ้าน นำไปจัดจำหน่ายเป็นสินค้า OTOP ของท้องถิ่น และสำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สถาบันการศึกษาภาครัฐ ที่ให้การสนับสนุนงานด้านวิชาการ

นอกจากนี้ คนในชุมชนยังได้ร่วมกันให้คำจำกัดความคำนิยาม “คุณลักษณะคนต้นแบบ” ของชุมชน ว่าประกอบด้วย 1) จิตดี จิตมีเมตตา 2) คิดดี คิดแต่สิ่งดีงาม 3) ทำดี ทำเพื่อส่วนรวม และ 4) อยู่ดี อยู่แบบพอเพียงแนวทางพัฒนาสู่การเป็นชุมชนต้นแบบ ในการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง

ชุมชนบ้านปลาบู่ เป็นชุมชนจัดการตนเองสู่ความ สุข ซึ่งมีการบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานานกว่า 30 ปี จนเป็นชุมชนต้นแบบ จากการสรุปบทเรียน พบว่า มีวิธีปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1. การเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำและชุมชน โดยมีการออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนและสมาคม

ไพบ้าน บนฐานข้อมูลและทรัพยากรภายในชุมชน ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน กิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การอบรมการย้อมผ้าฝ้ายด้วยครามสีธรรมชาติ การอบรมความรู้และทักษะการดูแลสุขภาพด้วยวิถีไท การอบรมให้ความรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน ให้เข้าใจต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า ในชุมชน ซึ่งนำมาสู่กิจกรรมการปลูกต้นไม้ริมถนนทางเข้าหมู่บ้าน กิจกรรมการจัดการขยะ พืชภัยของขยะ และการนำขยะกลับมาใช้รีไซเคิล เป็นต้น

2. กิจกรรมการสนับสนุนปัจจัยในการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากโครงการประชาชนต้นแบบฯ จนเกิดผลลัพธ์เป็นรูปธรรมมากขึ้น ได้แก่ เครื่องซีลสุญญากาศข้าว ที่ใช้บรรจุข้าวอินทรีย์ให้สะอาด ปลอดภัย ง่ายต่อการจัดเก็บ และนำไปจัดจำหน่ายเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภค การผลิตห้องอบสมุนไพร การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การผลิตผลิตภัณฑ์ครอบครัว ที่เป็นกิจกรรมสืบเนื่องจากการดูแลสุขภาพวิถีไพบ้าน ที่เน้นการผลิตให้ครบวงจร ตั้งแต่ การปลูก เก็บรักษา นำมาใช้ และ แปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การสนับสนุนผลิตภัณฑ์การย้อมผ้าฝ้ายด้วยคราม และการสนับสนุน กิ/วัสดุอุปกรณ์การทอผ้า เป็นต้น

3. การสร้างโอกาสในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยสมาคมไพบ้าน ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาชุมชน และมีที่ตั้งอยู่ในชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม รวมคนที่มีความคิด ความเชื่อว่า “การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนนั้น ต้องสามารถแก้ไขปัญหาพื้นฐาน สู่การพัฒนาจิตใจเพื่อการแบ่งปันกับสังคม” จึงได้นำหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาใช้ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงแก่ชุมชน ได้แก่ หลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ซึ่งเป็นปรัชญาการทำงานเพื่อสังคม ที่รวมพลังเป็นหนึ่งระหว่าง ปัญญา (สมอง) จิตวิญญาณ (หัวใจ) และทักษะการบริหารจัดการสู่ความสุขที่ยั่งยืน

“เข้าใจ” คือ การเกิดปัญญา รู้ความจริงทั้งหมด ทั้งมิติภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคม

“เข้าถึง” คือ เข้าถึงจิตใจหรือความรู้สึกของเพื่อนมนุษย์ รับรู้ถึงความทุกข์ ความกังวล เข้าถึงคุณค่าของชีวิตที่มีความแตกต่างหลากหลาย เคารพศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน ให้สิทธิเท่าเทียมและเสมอภาค

“พัฒนา” คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องมีพื้นฐานมาจากความเข้าใจ เข้าถึง และสร้างการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อตอบสนองความต้องการที่มีสัมมาทิฐิ จึงจะนำสู่ความเจริญที่ยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญใน 3 ระดับของชุมชน ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม/คุ้ม และระดับชุมชน

การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้และทักษะมากยิ่งขึ้น ในการจัดการวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีสัมพันธภาพที่ใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น กล้าแสดงออก กล้าเข้าสังคม พูดคุย และพบปะบุคคลอื่น มีความรับผิดชอบมากขึ้น และค้นพบว่าตนเองทำได้ ทำให้เห็นคุณค่าของตนเองจากสิ่งที่ทำ

การเปลี่ยนแปลงระดับกลุ่มและคุ้ม ทำให้เกิดโครงสร้างการทำงานเป็นคุ้มที่ชัดเจน แต่ละคุ้มมีผลิตภัณฑ์ประจำคุ้มจากการผลิตเอง สภาพแวดล้อมภายในและรอบๆ คุ้มมีความสะอาด เป็นระเบียบ และสวยงามมากขึ้น สมาชิกภายในคุ้มมีความสามัคคี มีสัมพันธภาพที่ดีขึ้น ขยันและมีความรับผิดชอบมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงระดับชุมชนบ้านปลาบู่ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เป็นรูปธรรม ดังนี้ 1) ได้คน-แกนนำระดับคุ้ม 2) แต่ละคุ้มมีการพัฒนาอาชีพเสริมที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานความรู้ ทักษะ และภูมิปัญญาดั้งเดิม 3) เกิดผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยสมาชิกแต่ละคุ้มจะมีการบริหารจัดการเอง ได้แก่ การจัดการกลุ่มคน การจัดการวัตถุดิบ การจัดการบัญชีการเงิน การจัดการผลิตและแปรรูป และการจัดการตลาด 4) การพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำ เช่น ทักษะในการสื่อสาร การพูด การแสดงออก การตัดสินใจแก้ปัญหา การประสานงาน การบริหารจัดการเรื่อง คน งาน และเงิน เป็นต้น

ปัจจัยสนับสนุนที่นำไปสู่ความสำเร็จ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนบ้านปลาบู่

3. ผลจากการศึกษา สรุปได้ว่า ปัจจัยสนับสนุนที่นำไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย 3 ปัจจัย ดังนี้

3.1 การมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน กล่าวคือ เป็นผู้นำที่มีอุดมการณ์ มีความรู้ ประสพการณ์ มีความรัก ความเข้าใจ ปฏิบัติตนเป็นต้นแบบ และมีจิตอาสาในการทำงานพัฒนาชุมชนเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม

3.2 การเป็นองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน กล่าวคือ เป็นกลุ่มชุมชนที่มีความเชื่อและศรัทธา อยู่ร่วมกันแบบพึ่งพา

เห็นอกเห็นใจ และรู้สึกมีคุณค่า มีความรู้ ประสบการณ์ และ ภูมิปัญญาดั้งเดิม การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมต่าง ๆ มีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการลงมือทำอย่างต่อเนื่อง เกิด ผลลัพธ์ที่สำเร็จเป็นรูปธรรม และสามารถขยายผลไปยังชุมชน อื่น ๆ ได้

3.3 การเป็นหุ้นส่วนในการทำงานร่วมกันกับองค์กร/เครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เข้าถึงหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืน สร้างโอกาสในการพัฒนา มีกระบวนการดำเนินงานสนับสนุนที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสร้างให้เกิด ผลลัพธ์เป็นรูปธรรม เสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ผู้นำและสมาชิก ในชุมชน เสริมศักยภาพผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทักษะการบริหาร จัดการ การสนับสนุน ทั้งด้านความรู้ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และ งบประมาณ

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาสรุปผลและอภิปรายผล การวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบของชุมชนต้นแบบ ผลการศึกษพบว่าชุมชน บ้านปลาบู่ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวคิดในการ ดำเนินชีวิตโดยประยุกต์ใช้ในปัจจุบันซึ่งมีความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัยสอดคล้องกับการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของกรม การพัฒนาชุมชน ที่กล่าวถึง หมู่บ้านต้นแบบว่ามีศักยภาพใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านจิตใจและสังคม 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านการ เรียนรู้ 4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม [5] ซึ่งบ้าน ปลาบู่มีศักยภาพครอบคลุมทั้งสี่ด้าน โดยชุมชนได้ให้คำจำกัด ความ “คุณลักษณะคนต้นแบบ” ของชุมชน ว่าประกอบด้วย 1) จิตดี จิตมีเมตตา 2) คิดดี คิดแต่สิ่งดีงาม 3) ทำดี ทำเพื่อส่วนรวม 4) อยู่ดี อยู่แบบพอเพียง และใช้หลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ซึ่งเป็นปรัชญาการทำงานเพื่อสังคม ที่รวมพลังเป็นหนึ่ง ระหว่าง ปัญญา (สมอง) จิตวิญญาณ (หัวใจ) และทักษะการบริหารจัดการสู่ความสุขที่ยั่งยืน นำไปสู่รูปแบบการพึ่งตนเองในการใช้ชีวิตตาม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่ความสุข ที่ครอบคลุมทั้ง 3 ระดับ คือ ความพอเพียงแบบพื้นฐานในระดับครัวเรือน ความพอเพียงแบบ ก้าวหน้าในระดับกลุ่ม/ชุมชน และความพอเพียงแบบก้าวหน้าใน

ระดับเครือข่าย [5] สอดคล้องกับคุณลักษณะของชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข ซึ่งเป็นชุมชนที่มีสุขภาวะที่ดี มีระบบเศรษฐกิจเป็นธรรม และเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง ครอบคลุมอบอุ่น สภาวะแวดล้อมที่ ดี คนในชุมชนมีความสมานฉันท์ โดยชุมชนที่เป็นต้นแบบอยู่ใน ระดับมั่งมี ศรีสุข ต้องมีการบริหารการพัฒนาในรูปแบบองค์กร เครือข่าย เพื่อขยายโอกาสในการประกอบอาชีพ และส่งเสริมการ จัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต ของคนในชุมชน [6] ซึ่งลักษณะการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอ เพียง ที่ครอบคลุมเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน คือ ความพอ มี พอกิน สามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่โลภมาก ไม่เบียดเบียน ผู้อื่น และเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ที่มีการแลกเปลี่ยน ร่วมมือ ช่วยเหลือกัน เพื่อให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์ ทำให้เกิด ทั้งวิถีการพัฒนาและผลของการพัฒนา ที่สมดุลและพร้อมรับ ต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ความพอเพียง เป็นทั้งวิธีการที่ คำนึงถึงความสมดุลอย่างมีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ในขณะเดียวกันก็นำไปสู่ผลของการกระทำที่ก่อให้เกิดความ สมดุลในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ทูทางเศรษฐกิจ ทูทางสังคม ทูทางสิ่งแวดล้อม และทูทาง ภูมิปัญญา [7], [8], [9]

2. แนวทางการพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบ ในการใช้ชีวิตแบบ เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านปลาบู่ ประกอบด้วย การเสริม สร้างศักยภาพของผู้นำและชุมชน กิจกรรมการสนับสนุนปัจจัย ในการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการสร้าง โอกาสในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม สอดคล้องกับ

การศึกษาในอดีตที่พบว่าวิถีการ/กระบวนการที่สำคัญที่ จะไปให้ถึง “ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง” ให้สามารถพึ่งตนเอง ได้ ได้แก่ การพัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นเก่า และสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ให้มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการแก้ไขปัญหาและ พัฒนา และสร้างกระบวนการกลุ่ม ในการพบปะพูดคุย ก่อให้เกิด กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ทำความเข้าใจเป้าหมาย ร่วมกัน ภายใต้หลักความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญา ซึ่งเป็นตัวเชื่อมโยงให้คนเข้ามาาร่วมกัน โดยเริ่มต้น การรวมตัวจากกลุ่มเล็ก ๆ ขยายเป็นเครือข่าย [10] สอดคล้อง กับองค์ประกอบที่สำคัญในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมา ใช้เพื่อให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนมีความเป็น

ผู้นำและเข้มแข็ง 2) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของคนในชุมชน 3) การประชุมเพื่อพูดคุยสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ 4) การสนับสนุนงบประมาณ และสนับสนุนทางวิชาการจากภาครัฐ 5) การมีศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน 6) การปลูกข้าว ปลูกผักปลอดสารพิษ และเลี้ยงสัตว์ไว้รับประทาน [5], [11]

3. ปัจจัยสนับสนุนที่นำไปสู่ความสำเร็จ ก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงในชุมชนบ้านปลาบู่ พบว่า มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การมีผู้นำการเปลี่ยนแปลง การเป็นองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการเป็นหุ้นส่วนในการทำงานร่วมกับองค์กร/เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพตนเองของชุมชน จังหวัดลพบุรี ที่พบว่าองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนา ได้แก่ 1) คนในชุมชน 2) สิ่งแวดล้อมในชุมชน 3) วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา 4) กลวิธีหรือวิธีการพัฒนา 5) กระบวนการพัฒนาชุมชน 6) การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและเอกชน 7) การ บริหารและการจัดการ และ 8) นักพัฒนาชุมชน [12] และสอดคล้องกับผลงานวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในอดีต ที่พบว่าการพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง เสียสละและมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในการให้การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ การให้ความร่วมมือและเป็นพี่ปรึกษา [6], [10]

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การพัฒนาชุมชนสู่ชุมชนต้นแบบ ในการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ควรเริ่มต้นบนความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ “ปัจจัยสี่” ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย โดยออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของพื้นที่ ภายใต้กระบวนการทำงาน โดยยึดหลักการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนมาเป็นแนวทางเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่ชุมชน ได้แก่ หลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

1.2 การดำเนินกิจกรรมหรือโครงการใดๆในชุมชน ต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ เพราะกระบวนการมีส่วน

ร่วมจะนำไปสู่การสร้างพลังอำนาจให้เกิดขึ้นแก่องค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

1.3 การดำเนินกิจกรรมต้องมีความต่อเนื่อง เน้นการพัฒนาคนเป็นสำคัญ และมีกิจกรรมที่หลากหลาย โดยให้กลุ่มเป้าหมาย มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ออกแบบกิจกรรม ลงมือทำกิจกรรม สรุปการเรียนรู้ของตนเองตลอดเวลา ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจในการนำสู่การเปลี่ยนแปลงในที่สุด

1.4 การดำเนินกิจกรรม ควรมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของภาครัฐ ภาควิชาการ และภาค เอกชน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน และการทำงานต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม การเคารพซึ่งกันและกัน การยอมรับข้อแตกต่างในจุดเด่นและจุดด้อย นั่นคือ การเข้าใจธรรมชาติและวัฒนธรรมของแต่ละองค์กรภาคี เพื่อนำไปสู่การทำงานแบบบูรณาการ

1.5 การดำเนินกิจกรรมภายใต้การสนับสนุนทรัพยากรจากภาครัฐ ควรทำงานควบคู่กับภาคีอื่นๆ ที่มีความ สามารถในการประสานงาน และค้นหาผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่ในท้องถิ่น ในการนำทรัพยากรที่มีอยู่สู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษากลุ่มชุมชนหรือพื้นที่อื่น ๆ ที่เป็นชุมชนต้นแบบ และมีผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อค้นหาวิถีปฏิบัติ แนวทางการพัฒนา และปัจจัยสนับสนุนที่นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนางานชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการทำงานร่วมกันกับองค์กรภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เอกสารอ้างอิง

- [1] Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). **The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017-2021)**. Retrieved March 3, 2017 from <http://www.nesdb.go.th/download Plan>.
- [2] Office of the National Economic and Social Development Board. (2014). **The Sufficiency Economy Philosophy**. 4th ed. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.

- [3] The Chaipattana Foundation. (2007). **Sufficiency Economy and the New Theory**. Bangkok : Amarin Printing & Publishing Public Co., Ltd.
- [4] Ministry of Foreign Affairs, Kingdom of Thailand. (2017). **Sufficiency Economy Philosophy : Thailand's Path towards Sustainable Development Goals**. 2nd ed. Bangkok : Bangkok Post.
- [5] Community Development Department. (2012). **A Guide to Implementation of the Sufficiency Economy Village Project/Prototype**. 2nd ed. Bangkok : Community Strengthening Office Department of Community Development Ministry of the Interior.
- [6] Sirikorn Boonsang, Wannasa Sanlum, Nutta Monthon, & Nittaya Prukratok. (2017). A Community Model Development Applying the Idea of Sufficiency Economy for Happiness Community. **NRRU Community Research Journal**. 11(2), 9-20. U
- [7] Prasarn Boonserm. (2012). Sufficiency Economy: Development Science. **Executive Journal**. 32(3), 40-47.
- [8] Benjawan Ubonsri, & Apaporn Pannun. (2013). **A Study of Applying Sufficiency Economy to Lifestyles and Use of Resources at Community Levels**. *Procedia Environmental Sciences*. 17, 976-983.
- [9] Aree Naipinit, Thongphon Promsaka Na Sakolnakorn, & Patarapong Kroeksakul. (2014). **Sufficiency Economy for Social and Environmental Sustainability : A Case Study of Four Villages in Rural Thailand**. *Asian Social Science*. 10(2), 102-111.
- [10] Nattachai Juntachum, Metta Kengchuwong, Wanchanok Juntachum, & Sakda Namyota. (2015). **A research report of Quality Development of Community Organization Council to Community Self-Management : A Case Study at Sub-District Lao Community Organization Council, Kosum Phisai District, Maha Sarakham Province**. Maha Sarakham : Rajabhat Maha Sarakham University.
- [11] Office of the Permanent Secretary for Interior. (2017). **SEP ; Way of Life: The Philosophy of Sufficiency Economy is a way of life**. Bangkok : Denex Inter Corporation Co., Ltd.
- [12] Suthep Ploiplaikaew, Nitta Roonkasem, Oranut Pachu, & Sakchai Pattra. (2013). The self-health Care Development Model of a community in Lopburi Province. **Journal of the Royal Thai Army Nurses**. 14(1), 61-70.